

La pictura da l'epoca premoderna e moderna

Sisavel volum da la collecziun «ARS HELVETICA – Art e cultura visuala en Svizra»

■ En occasiun dal 700avel anniversari da la confederaziun l'onn 1991 han la Fundaziun svizra per la cultura Pro Helvetia e l'Uffizi federal da la cultura edì la collecziun «Ars Helvetica». En dudesch toms da mintgamai radund 250 paginas vegn mussà, illustrà e declerà l'art svizzer. Ils singuls volums sa drizzan ad amaters d'art da tut gener: a personas che s'interessan per l'architettura, per l'art artisanal u per la pictura.

Tgi che vul s'infurmar pli profund davart stils e tendenzas u davart singuls artists, chatta infurmaziuns utilas en quest'ovra da consultaziun complessiva.

Il sisavel tom scrit dad Oskar Bächtli è deditgà a la pictura da l'epoca premoderna e moderna davent da la Refurmaziun fin a la fin da la Segunda guerra mundiala. Il cudesch sa fatschenta cun las suadantas tematicas: pictura per incumbensa; la proscriziun da l'art tras la Refurmaziun; la produziun d'art artisanala; internaziunalissem tranter il 1550 ed il 1750; midadas dal clima suenter il 1750; il public d'art en Svizra; problems artistics; guerras mundias e lur effect sin la produziun artistica.

Andrea Mantegna (sura) e Hans Holbein junior (sut): «Triumf da Cesar».

Pictura per incumbensa, munds fantastics e critica sociala

L'onn 1517 aveva Jakob von Hertenstein, represchentant da la citad da Lucerna ed um da gronda facultad, incumbensà Hans Holbein senior, il pli renomà pictur da la Germania dal sid, d'ornar sia nova chasa. Per quella gronda lavur ha Holbein tratg natiars er ses figli pli giuven Hans junior ed al ha surlaschà la pictura da la fatschada. La fatschada da la chasa Hertenstein preschentava ina copia dal «Cortegi triumfal da Cesar» dal renomà pictur talian Andrea Mantegna che lez aveva stgaffi per ils marches da Mantova. La cumparegliaziun da sia chasa cun la curt nobla e la tematica dal triumf – Hertenstein aveva cumbattì cun ses bab en las guerras burgognaisas – vegnan ad avair incità il president da la citad da Lucerna da laschar copiar vi da sia chasa ina tal'ovra.

Cuntrari a Holbein junior che conuscheva era l'art talian, en ses contemporans restads orientads vers il nord ed il nordost, quai cun ina excepziun: Il pictur bernais Niklaus Manuel ha stgaffi in'unica ovra italianisanta per l'altar grond da la baselgia da Berna che mussa il siemi dal papa Innocens III. Cumpareglià cun lur contemporans avevan Hol-

Das giadas Hans Holbein junior: La Nossadonna da Solothurn (1522) e la fatschada dal «Haus zum Tanz» a Basilea (1520-1522).

bein e Manuel in vast orizont sa laschond inspirar er dals artists dal sid. Ils empustaders da lur ovras pon avair gidà a schlargiar lur conschientschas da la pictura europeica.

Sper in orizont pli vast tar artists ed empustaders sa mussa en quella perioda anc in segund fenomen: il gust ed il plaschair d'inventar. Las ovras represchantan spassegiadas libras en il mund da l'imaginaziun. Uschia realisescha Holbein junior sper il maletg raziunel «Nossadonna da Solothurn» in'invenziun architectonica tuttafatg bizarra vi da la fatschada da la chasa «Zum Tanz». Ins po bain identifegar las singulas cumponentas sco las pitgas, colonnas, architravs, culmainas, medaillons ed auter. Lur cumposiziun nunpussaivla demostrescha dentant er in siemi architectonic che sa lascha realisar mo en la pictura. Il plaschair d'inventar libramain, la produziun da monsters comics ed il spiert umoristic, tut quai è stà andetgamain a fin enturn il 1530 ed è restà bandischà or da la regiun al nord da las Alps fin vers la fin dal 18avel tschientaner.

En il 16avel tschientaner vegnivan dentant era creads dissegns che cuntengnan ina critica sociala. Ils maletgs che mussan visions sgarschavlas dal mund e motifs plain crudavladad, sco per exempel quels dal pictur Urs Graf, vegnivan malencletgs per in lung temp. Ussa realisesch'ins però che quests dissegns fan part d'in moviment per la pasch che ha cumenzà cun Erasmus e ch'è vegnì promovì dals refurmaturs: La guerra vegn condemnada radicalmain sco activitad absurda, betg giustificabla.

Urs Graf «Il lieu da la furtga», 1512.

Refurmaziun ed odi vers ils maletgs religios

Cun la Refurmaziun en ils maletgs religios vegnids bandischads da las baselgias, l'onn 1524 a Turitg, il 1528 ed il 1529 a Berna e Basilea ed en ils onns sessanta er en Svizra romanda.

L'onn 1527 ha il pictur Niklaus Manuel, en il fratem chastellan bernais ad Erlach, dissegnà ina scena cun la destrucziun da las figuras ereticas ed obscenas da las divinitads Baal ed Aschera en in tempel a Gerusalem. Ses maletg dat in'idea co che las autoritads refurmadas

s'imaginavan ina rumida ordinada da las baselgias catolicas.

Cun tge motivs er'ins cunter ils maletgs en baselgias? La veneraziun dals maletgs, l'idolatria, eran per l'umanist Erasmus «narradads pietusas» ch'el ha descrit en sia ovra «Lob der Torheit». Personas

Niklaus Manuel Deutsch «Il retg Josias lascha destruir ils idols pajauns», 1527.

bainstantas sa laschavan purtretar sper sontgs ed illustravan uschè a medem temp lur amur per l'art e lur pietusadad. Las donaziuns da tals maletgs e da figuras a baselgias chaschunavan suenter era gronds custs: ellas implitgavan in servetsch constant cun messas, donaziuns votivas e chandailas per ils donaturs. Tut il cult vegniva finanzia tras donaziuns e tschains da la populaziun, ils uschenunads «Wachszehnten».

Ils refurmaturs e las autoritads refurmadas avevan pruva da tegnair en frain l'odi creschent vers ils maletgs religios. Els han dentant fatg il sbagl da tractar la dumonda dals maletgs en moda teologica, malgrà ch'ella era colliada da l'entschatta enna cun il problem social da la povradad.

Las agressiuns dals lieus refurmadats cunter ils maletgs sa drizzavan mo cunter ovras religiosas. Autras spartas figurativas na parevan betg d'esser pertutgadas da las bandischadas. Cun las ovras religiosas è dentant a perder il pli impurtant sectur d'empustaziuns e blers artists han stuì midar mastergn u acceptar empustaziuns dals catolics sut l'egliada critica da las autoritads.

Art per la naziun ed art degenerà

Pir enturn il 1750, cun l'Illuminsem, han ins smess da considerar l'art sco in luxus ed in privel per la morala. Il cuntrari è resultada l'ipotesa da la correlaziun tranter la libertad politica e la fluriziun da l'art. Uschia aveva mintga artist l'incumbensa patriotica da stgaffir art per la naziun. El sa sentiva oblià da far ressortir l'autonomia culturala e d'augmentar la reputaziun da sia patria cun la tscherna d'ina tematica d'in stil dequaq.

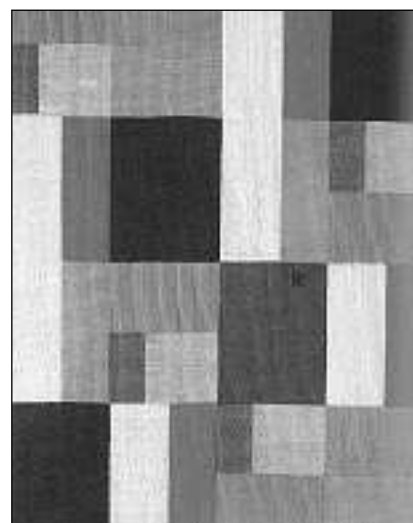
L'Emprima guerra mundiala ha tutgà l'entira pictura en Svizra. Lioms multifars, che avevan pussibilità fors per l'emprima giada in barat cultural activ, èn vegnids tagliads. Ma era già avant l'Emprima guerra mundiala devi tendenzas d'opposiziun cunter l'avertura culturala. Quellas

Karl Walser «Pievel da pasturs II», 1939.

forzas cumbattevan per exempel las activitads da la gruppa d'artists «Der Moderne Bund» fundada da Hans Arp, Walter Helbig ed Oscar Lüthy, che exponiva sper ovras dals agens commembers era picturas dals commembers da l'associaziun «Der Blaue Reiter» da Minca, sco Wassily Kandinsky u Paul Klee. Tranter las duas guerras èsi stà pussaivel da mitigiar in pau l'isolaziun da la pictura, almain fin il 1933.

Da l'autra vart era la Svizra durant omadus guerras mundias in pajais d'exil che garantiva ina tscherta segirezza persunala sut las cundiziuns dictadas da la polizia dals esters. Tranter il 1915 ed il 1920 eran Turitg e Genevra lieus nua ch'ina scena da protagonistas artistics è sa sviluppada: Entant che a Paris ed a New York è vegnida inventada l'«anti-art» è naschè a Turitg il moviment artistic «Dada». Dal dadaissem èn partids impuls en direzziun da l'art constructiv, damai da meds figurativs simpels e da proceduras raziunals. Quel svilup è vegnì franà da la Segunda guerra mundiala.

Hans Arp e Sophie Taeuber «Cumposiziun vertical-oriental», 1916.

Problematica da l'art dal 20avel tschientaner

Suenter la culminaziun da la fasa da produziun da l'art per la naziun a l'entschatta dal 20avel tschientaner ed en il temp tranter las duas guerras mundias pari sco sche la pictura ed ils auters secturs artistics avessan stuì vegnir liberads anc ina giada, betg dal spretsch, ma dal diever per in'identitad naziunala.

En la pictura dal 20avel tschientaner pon ins constatar in interessant cuntrast: D'ina vart stattan la basa raziunala da l'art, la perscrutaziun da las proceduras e dals elements, sco era la scola. Da tschella vart stat la personalisaziun e l'isolaziun radicala da la lavur artistica, accumpagnada da la mistificaziun da l'artist e dals products artistics. Emprovas da surmontar quest cuntrast èn restadas senza grond success; la reclusiun en il 20avel tschientaner survegn ina dimensiun che tanscha sur la situaziun individuala d'in pajais e sur las constellaziuns politicas ora. Questa dimensiun pli vasta è visibla en ils maletgs dad Alberto Giacometti: l'artist ha bain modellà sper personas serradas en er da quellas prontas per partir, ma el ha mallegià mo praschuniers – praschuniers dal giatter da lingias en il spazi e da la surfatscha da la taila.

Cuverta da l'ovra «La pictura da l'epoca moderna».

La pictura da l'epoca moderna

- Las incumbensas da la pictura 1550–1530
- La proscriziun da l'art
- La produziun d'art artisanala
- Internaziunalissem 1550–1750
- Midadas dal clima suenter il 1750
- Il public d'art en Svizra
- Problems artistics
- Reclusiuns 1914–1945
- Appendix: cudeschs per emprendre a dissegnar, manuals d'art

La preschentaziun:

Oskar Bächtli. La pictura da l'epoca moderna (Ars Helvetica, Art e cultura visuala en Svizra, tom VI). Mustér 1989.

Dapli infurmaziuns:

chatta.ch/?hiid=964
www.chatta.ch